

Måndagen den 21 april
Kl. 12.00

*Om ökade möjligheter
att välja skola*

1 § Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

2 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 8 maj–den 7 juni 1986 för arbete med kapitalvinstkommitténs slutbetänkande.
Stockholm den 9 april 1986

Bo Södersten

Denna anhållan bifölls av kammaren.

Talmannen anmälde att *Krister Andersson* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för Bo Södersten.

3 § **Svar på interpellation 1985/86:168 om ökade möjligheter att välja skola**

Anf. 1 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Anita Bråkenhielm har frågat mig på vilket sätt regeringen ämnar öka möjligheterna att välja skola.

Ett sätt att öka valfriheten är att hitta former för att låta föräldrar och elever välja mellan olika offentliga skolor. Det kan t. ex. gälla skolor med olika pedagogisk inriktning eller med viss intresseinriktning inom tillvalsämnena.

Ett annat är att inom en skola ge ökat utrymme för ämnes- och intressefördjupning. Som exempel kan jag nämna de beslut som regeringen fattat om försöksverksamhet med s. k. musikklasser. Jag vill också peka på förslaget i årets budgetproposition om s. k. matematikgymnasium.

Friheten inom skolområdet kan dock aldrig bli total. Valfriheten kan aldrig få utformas så att den går ut över *alla* elevers rätt till en skolgång med likvärdig kvalitet över hela landet. Det finns också praktiska och finansiella problem som begränsar möjligheterna att införa en total frihet när det gäller att välja skola.

Jag räknar med att regeringen senare under denna mandatperiod skall återkomma med förslag till riksdagen hur valfriheten inom skolområdet skall kunna ökas.

Anf. 2 ANITA BRÄKENIHELM (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Det är andra gången på kort tid som regeringen i regeringsförklaring lovat öka valfriheten i den offentliga skolan. Jag citerade regeringsförklaringen i min interpellation. Det var just valfriheten inom den offentliga skolan som jag var intresserad av att diskutera i dag. Mellan dessa två regeringsförklaringar finns en proposition och ett riksdagsbeslut om en ny skollag. Vi moderater ville att valfriheten på något sätt skulle anges i skollagen, men därav blev ingenting. I stället sades det att en ökad valfrihet på något vis skulle intygas i föreskrifter, som regeringen skulle ge ut. Några sådana föreskrifter har vi heller inte sett till, och man får motstridiga uppgifter när man frågar utbildningsdepartementet om sådana är på gång eller inte.

Nu säger skolministern att regeringen ämnar att under den här mandatperioden senare återkomma med förslag till riksdagen om hur valfriheten skall kunna ökas inom skolområdet. Det skulle jag gärna vilja få närmare belyst, eftersom det betyder att skolministern har ändrat sig igen. Går man till riksdagen måste det betyda att man på något vis vill ha det hela fastställt i lag och inte bara i föreskrifter.

Jag förstår att det tar lång tid för en socialdemokratisk regering att fundera ut hur man skall kunna öka valfriheten, eftersom valfrihet ju normalt inte ingår i socialdemokratisk fantasi. Den socialdemokratiska skolpolitiken har systematiskt under de senaste decennierna i stället gått ut på att minska valfriheten i den offentliga skolan. Vi moderater, som faktiskt tror att enskilda människor kan fatta både kloka och rationella beslut, har under åren lagt fram åtskilliga förslag om hur man skall öka valfriheten.

Skolministern nämner skolor med olika pedagogisk inriktning eller viss intresseinriktning inom tillvalsämnen. Det är kanske bra i stora städer, men Montessoriskolor och matematikgymnasier blir nog med nödvändighet i all framtid ganska sparsamt företrädda t. ex. i min småländska hembygd. Varför då inte öka valfriheten inom skolan, så att den just kommer alla elever till godo på ett kvalitetsmässigt likvärdigt sätt över hela landet? Det är mycket enkelt att öka valfriheten inom högstadiet, t. ex.

Men avsikten bakom min interpellation var egentligen mycket enklare och mycket mera vardagsnära än så här.

Under de kommande åren blir det mycket aktuellt med nedläggning av skolor och indragning av klassavdelningar, helt enkelt därför att antalet barn minskar.

Nu undrar jag: Om vi har en skola i Söderhult, en i Mellanhult och en i Norrhult, och skolan i Mellanhult läggs ned, skall då elever och föräldrar ha rätt att välja mellan skolan i Norrhult och den i Söderhult, när deras skola här tagits ifrån dem? Är det inte ett rimligt krav? Och skall man inte kunna få välja skola t. ex. på den ort där mamma eller pappa arbetar eller på den ort där lillasyster har dagmamma, i stället för på den ort där det offentliga skolväsendet har bestämt att man skall gå i skola? Det kan bli mycket

komplikerat för flerbarnsfamiljer som har bostadsort på ett ställe och arbetsort på ett annat inom samma kommun.

Jag tror att människor väljer rationellt, och jag tror att detta skulle kunna genomföras utan alltför mycket komplikationer. Jag tror att det skulle vara ett stöd för enskilda människor och föräldrar i vårt land om regeringen på något vis ville föreskriva enskilda människors rätt att välja och litet grand öka föräldrarnas rätt att välja skola för sina barn – om det så bara är inom det offentliga skolsystemet. Det skulle dessutom ställa oss i Sverige litet mer i samklang med olika europeiska konventioner på detta område som vi har anslutit oss till.

Framför allt vill jag veta: Kommer det alltså en ny proposition till riksdagen för att lagfästa en ökad rätt att välja olika offentliga skolor? Är skolministern beredd att ge kommunerna instruktioner om att låta föräldrar välja skola för sina barn, t. ex. när man tar ifrån dem den skola som barnen har gått i?

Anf. 3 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig säga till Anita Bråkenhielm att jag uppriktigt sätter stort värde på den debatt som Anita Bråkenhielm här tar upp och det sätt på vilket hon för den, eftersom vi i de politiska debatter vi för här i kammaren ofta får en alltför snabb och alltför ensidig önskan att partipolitiskt kunna profilera oss. Valfriheten i skolan är en utomordentligt viktig fråga, och det är angeläget att föra den debatten så konkret och konstruktivt som Anita Bråkenhielm här gör.

När jag svarar på interpellationen väljer jag att utgå från att se valfriheten som en central fråga för den enskilde eleven. Jag har alltså utgått från att det problem vi behöver lösa faktiskt först i andra hand handlar om föräldrarnas möjlighet att välja. I första hand måste vi fundera över den enskilde individens, elevens, valfrihet.

Jag för detta resonemang därför att jag ibland möter dem som gärna vill ha ett skolsystem med närmast censorskaraktär, som klassar eleverna för att bestämma vilken utbildningsväg de skall pressas in på i mycket tidig ålder. Jag möter dem som utgår från att de som har svårt att läsa så snart som i åttonde klass skall befrias från skolan. Jag tycker det är angeläget att så länge som möjligt försöka ge varje elev en sådan kunskap att han eller hon får en reell valfrihet i sitt liv. Den enskilde elevens valsituation är alltså den mest centrala för den diskussion vi för.

Detta innebär att det resonemang som jag vill återkomma till riksdagen med i hög grad handlar om en principiell inriktning i fråga om valfriheten i skolan. Den kan, och bör naturligtvis så småningom, leda till vissa detaljerade anvisningar, men det är inte i första hand fråga om att med ändringar i regelsystemet föreskriva vissa valmöjligheter och vissa valsituationer. Det är angeläget att ha en ordentlig genomgång av hur vi skall skapa en i första hand för eleverna och i andra hand för föräldrarna reell valfrihet i skolan.

Ökad valfrihet som gäller både pedagogisk inriktning och tillvalsämnen kan få en del konsekvenser. Det kan få konsekvenser för läroplanen, och det måste vi naturligtvis fundera över. Anita Bråkenhielm pekar på att olika

pedagogiska inriktningar är besvärliga att åstadkomma på mindre skolor och i mindre kommuner. Självfallet är det så. Man kan alltså inte ha generella föreskrifter om att varje elev skall ha formell möjlighet att välja Montessori, eftersom han inte kommer att kunna välja Montessori var han än bor i landet. Det finns anledning att ha betydande öppenhet i det stycket.

När det gäller valfriheten på högstadiet är det många som i dag invänder att antalet valämnen är för stort. Jag delar inte den uppfattningen, men det blir otvivelaktigt en del komplikationer.

Anita Bråkenhielm tar upp frågan om eleven, när en skola läggs ned, skall ha möjlighet att välja skola att gå i. Jag tycker det är angeläget att eleven får den möjligheten – det är rimligt. Jag tycker att vi ibland – men där måste jag göra vissa reservationer – har en alltför stark byråkratisk ambition. Det handlar inte bara om ett val mellan Norrhult och Söderhult vid en nedläggning av skolan i Mellanhult, utan det gäller också – det vet jag av personlig erfarenhet – när man har barn som går i skola i Hökarängen och bor i Hökarängen. Jag har befunnit mig i den situationen att inget av mina barn på högstadiet kunnat gå i den skola som ligger 75 m från vår bostad, utan alla har gått i en annan skola, som ligger ungefär en kilometer från bostaden, detta beroende på en ganska stel skolorganisation. Jag har ändå haft anledning att respektera denna skolorganisations faktiska problem – för det finns självfallet en del motiv för den här ordningen – men det är angeläget att lösa de problemen för att möjliggöra för föräldrarna att faktiskt kunna välja skola.

Den reservation som jag vill göra – bara för att markera att jag faktiskt ser den – är att om kommunen som omfattar Norrhult, Mellanhult och Söderhult skulle drabbas av exempelvis dubbla skolskjutskostnader därför att man får en fördelning av elever som gör att man måste ha skolskjutsar åt två håll, då kan jag förstå om man säger att man inte kan tillgodose valmöjligheten, utan att eleverna får välja den skola dit man faktiskt klarar transporten, så att man inte lägger kostnader på busschaufförer i stället för på lärare. Primärt tycker jag att satsningen skall ske så, att man lägger pengarna på undervisning och lärarna och försöker minska kostnaderna för kring servicen.

Principiellt delar jag emellertid Anita Bråkenhielms uppfattning: Jag tycker faktiskt att vi i sådana här situationer skall underlätta för föräldrarna att planera för sina barns skolgång och åstadkomma bra lösningar när skolan måste omstruktureras, genom att ge dem denna ökade valfrihet. I det stycket vill jag gärna medverka till att genom regeringsbesked klargöra detta för kommunerna. Det ingår i det arbete som vi håller på med för att öka valfriheten i skolan.

Anf. 4 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Göransson för hans vänliga ord om debatten och utebliven partipolitisk profilering. Jag vet emellertid inte riktigt om jag skall ta det ironiskt – jag försökte ändå profilera mig partipolitiskt litet grand i den här frågan.

Nog är det väl så att vi moderater har litet större öppenhet och åtminstone aktivt har drivit valfrihetsfrågorna litet mer. Vi har t. ex. länge drivit ett förslag om att skolpengarna skall följa eleven – det skulle underlätta de

finansiella problem som statsrådet i svaret anger skulle kunna uppstå om föräldrar och barn väljer snett – på samma sätt som vi faktiskt hade en viss valfrihet inom sjukvården innan man införde Dagnarsystemet och tog bort den valfrihet som fanns där.

Jag är mycket glad över de klara uttalandena om ökade möjligheter för elever och föräldrar att välja, t. ex. när deras skola läggs ned. Jag skall ta med mig statsrådets svar hem till min egen hemkommun, sätta andra namn på Söderhult, Mellanhult och Norrhult och glädja människor med att det faktiskt är regeringens avsikt att ge kommunerna en fingervisning om att det kan vara lämpligt att i ett sådant fall som jag har redovisat tillmötesgå människors önskemål.

Jag har förståelse för problemet med dubbla skolskjutsar. Men jag tror att människor väljer rationellt. De väljer i allmänhet den skola som är närmast, som ligger bäst till. Men om en skolstyrelse säger att den minsann skall visa att det är skolförvaltningen och inte föräldrarna som bestämmer, kan man i ett område uppamma en stämning som gör att människorna helt enkelt väljer på ett sådant sätt att det blir så besvärligt som möjligt. Om det däremot från början i skollagen eller i någon annan gällande förordning finns en föreskrift om att föräldrars och elevers önskemål skall väga mycket tungt vid val mellan olika likvärdiga skolenheter, tror jag att många i dag smärtsamma beslut skulle kunna fattas under mycket mindre upprörda former än vad som nu sker. Enskilda familjer skulle också få en mycket större känsla av att de har något att säga till om i sin tillvaro.

Jag ser med förhoppning fram emot att någon form av sådan föreskrift som jag här har efterlyst kommer att ges ut så snart som möjligt. Även när det gäller de individuella fallen, med familjers praktiska problem med olika orter för arbetsplats, bostad, dagamma, daghem osv., hoppas jag på en öppning.

Anf. 5 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag hoppas att jag inte så till den grad blir missförstådd att jag uppfattas som ironisk, det var jag faktiskt inte. Det jag med mycket stor tillfredsställelse noterade var att vi i denna valfrihetsdiskussion beträffande skolan fick möjlighet att ta upp ett antal konkreta problem. Jag tvingas erkänna att vi i våra politiska diskussioner på detta område ibland snarare söker finna sådana punkter där vi partipolitiskt kan profilera oss mot varandra än diskuterar den för den enskilde eleven och föräldern centrala valfrihetsfrågan. Jag säger detta eftersom jag i några debatter av denna typ tycker mig ha kunnat se företrädare för Anita Bråkenhielms parti beskriva verkligheten som om Norrhult, Mellanhult och Söderhult hade legat vid Sergels torg, vilket de faktiskt inte gör. Vi får alltså ibland debatter som blir ganska orealistiska.

Jag delar uppfattningen att man skall utgå från att folk vet vad de sysslar med, att de väljer rationellt. Det är en rimlig utgångspunkt vid varje planering. Jag tycker däremot inte att det är en lämplig lösning att skolpengen skall följa eleven. Det kan faktiskt medföra att ett stort antal elever väljer bort Mellanhult, så att den skolan inte får elever och tvingas lägga ned. Vill vi bevara många små skolor, och där har vi i dag ett mycket konkret problem, kan det inte finnas alltför stora möjligheter att välja bort

skolor. Vi har tillräckligt många bekymmer ändå med att bevara flera av de små skolenheterna.

Jag ser fram emot att framöver få resonera ytterligare med företrädare både för moderata samlingspartiet och för de andra riksdagspartierna om valfriheten i skolan, i syfte att skapa bättre möjligheter för våra barn och ungdomar.

Anf. 6 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! För säkerhets skull vill jag säga att jag nog inte uppfattade det som statsrådet Göransson sade som ironi. Snarare tog jag det som viss självkritik. Jag kanske är dålig på partipolitisk profilering – det är inte min stil. Jag tycker däremot om att diskutera i konkreta termer. Det innebär inte att jag inte har stor förståelse för idén att man skall låta skolpengen följa eleven. Risken för att invånarna i Mellanhult skall välja bort sin egen skola är nog obefintlig. Jag tror inte att det finns någonting som människor i varje bygd i vårt land så slår vakt om som sin skola.

Däremot kan det naturligtvis finnas risk för att man vid Sergels torg och andra sådana mera centralt belägna platser rent av kan komma att väga in någonting så förfärligt som kvalitetsaspekter på skolor och att man kanske gärna väljer en skola som verkar vara mycket bra. Men också det skulle i så fall vara positivt. Det vore kanske positivt med valmöjligheter som kunde stimulera fram litet kvalitet. En rätt till likvärdig kvalitet i undervisningen i hela vårt land skall ju inte behöva innebära att man inte skall få möjlighet att välja någonting som man uppfattar som bättre än normen, inte heller att någonting annat därmed skall behöva bli sämre än normen.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1985/86:545 till utrikesutskottet

1985/86:546–550 till jordbruksutskottet

1985/86:551 och 552 till skatteutskottet

5 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1985/86:21 och 22

Finansutskottets betänkanden 1985/86:18 och 19

Skatteutskottets betänkanden 1985/86:31 och 39

Justitieutskottets betänkanden 1985/86:20–22

Utrikesutskottets betänkande 1985/86:18

Socialutskottets betänkanden 1985/86:16 och 17

Utbildningsutskottets betänkande 1985/86:14

Trafikutskottets betänkande 1985/86:15

Jordbruksutskottets betänkanden 1985/86:14 och 15

Näringsutskottets betänkanden 1985/86:17 och 18

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1985/86:12 och 15

6 § Anf. 7 TALMANNEN:

Vid onsdagens sammanträde kommer bostadsutskottets betänkande 13 om anslag till bostadsförsörjningen att upptas som första ärende. På morgondagens föredragningslista kommer samtliga ärenden att upptas i den ordning de kommer att företas till behandling på onsdagen.

Prot. 1985/86:122
21 april 1986

Meddelande om interpellationer

7 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1985/86:553 av *Lars Werner m. fl.*

1985/86:554 av *Nils G. Åsling*

Statlig garanti för anordnande av olympiska vinterspel i Sverige år 1992 (prop. 1985/86:104)

8 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 18 april

1985/86:182 av *Per-Richard Molén* (m) till statsrådet Bengt K. Å. Johansson om Nordfondens verksamhet:

Riksrevisionsverket har nyligen presenterat en utredning om löntagarfondstyrelsernas medelsförvaltning för räkenskapsåret 1985.

Av denna framgår att Nordfondens styrelse, på vilken ansvaret vilar, inte uppfyllt de krav på *fullständighet och riktighet* som gällande reglemente stipulerar i vad gäller resultat- och balansräkning.

Nordfonden har vidare i strid mot bestämmelserna lånat ut pengar till privatpersoner.

I 34 § APR (reglemente för allmänna pensionsfonden) står att medelsförvaltningen inte skall inriktas på kortsiktiga placeringar av spekulativ natur. Nordfondens styrelse har den 20 augusti 1984 fastlagt att fonden skall placera sina medel i svensk export- och tillverkningsindustri med långsiktig placeringsinriktning. Enligt riksrevisionsverket har inte Nordfondens agerande legat i linje med statsmakternas intentioner och kravet i 34 § APR om långsiktighet i placeringarna. Fonden synes inte heller enligt riksrevisionsverket ha verkat i enlighet med den placeringspolicy som fondens styrelse själv antagit.

De stora och många affärerna i Fermenta är värda att notera. Det finns anledning ifrågasätta om inte Nordfonden har kunnat driva kursen på Fermenta och därmed lyckats tillgodogöra sig realisationsvinster, som inte mindre köpare och säljare på börsen har någon möjlighet till.

Nordfonden redovisar de största räntekostnaderna av samtliga löntagarfonder. Detta tyder på att det spekulativa inslaget har föranlett styrelsen att låna upp pengar för sina aktieaffärer, vilket inte heller står i överensstämmelse med det sätt på vilket fonden skall fungera.

Av ett tidningsuttalande som förre VD för Nordfonden, Henry Winterman, står för, blev han uppringd av finansdepartementet och tillfrågad om en höjning av omsättningsskatten på aktier. Regeringens beslut om en höjning tillkännagavs den 28 februari. En sådan kontakt mellan departement och löntagarfond är en uppenbar insiderinformation, som skulle kunna utnyttjas av löntagarfonderna. Enligt min mening bör bankinspektionen ges i uppdrag att granska Nordfondens aktieaffärer, för att utröna om anmärkningsvärt stora aktieförsäljningar ägt rum under februari i år.

Med anledning av ovanstående anhåller jag att få ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att Nordfondens styrelse skall följa gällande reglemente?
2. Är statsrådet beredd uppdra åt bankinspektionen att granska Nordfondens aktieaffärer under februari 1986 mot bakgrund av den insiderinformation fonden tydligen erhållit?
3. Äger mot bakgrund av det som inträffat Nordfondens styrelse fortfarande regeringens förtroende?

1985/86:183 av *Karin Israelsson* (c) till socialministern om bristen på barnomsorgspersonal:

I ett pressmeddelande från socialstyrelsen redovisas den kraftiga brist på barnomsorgspersonal som redan i dag föreligger inom storstädernas barnomsorg och som kommer att markant försämrans om riksdagens beslut om full behovstäckning av barnomsorgsplatser i början av 1990-talet genomförs.

Med det underlag som i dag föreligger kan man med fog fråga sig om inte detta beslut varit felaktigt. Alltför mycket av samhällets resurser kommer att anslås för denna kostnadskrävande utbyggnad, som då kommer att bli kvalitativt dålig på grund av att den personal som arbetar inom barnomsorgen i betydande utsträckning lämnar sitt yrke. Detta gäller förskollärare och fritidspedagoger. Behovet av ny barnomsorgspersonal beräknas till ca 25 000 heltidsanställda under perioden 1986–1991 om det fastställda målet skall fullföljas. Med nuvarande utbildningstakt innebär det att det kommer att saknas ca 8 000 förskollärare i början av 1990-talet.

Behovet av andra barnomsorgsformer måste i denna situation te sig uppenbart. Det är illa att regeringen inte insett detta tidigare, innan förslaget om den ensidiga utbyggnaden av barnomsorgen förelades riksdagen. Vårt krav på vårdnadsersättning, flexiblare barnomsorgsformer och utnyttjande av organisationers verksamhet skulle på ett annat sätt ha kunnat förhindra den uppkomna bristsituationen. Detta skulle även ha gett större valfrihet för barnfamiljerna.

Med stöd av detta vill jag fråga socialministern på vilket sätt regeringen tänker fullfölja beslutet om behovstäckning i barnomsorgen när personalbristen redan i dag är så kännbar.

Prot. 1985/86:122
21 april 1986

Meddelande om interpellationer

9 § Kammaren åtskildes kl. 12.22.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren